

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ – ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ Α.Π.Θ.

Διευθυντής: Ηρακλής Ρεράκης
Καθηγητής Παιδαγωγικής – Χριστιανικής Παιδαγωγικής
Τηλ. - Fax Γραφ.: 2310 997113 Τηλ. Εργαστηρ.: 2310 997103
mail: plab.past.auth.gr@gmail.com

Αναλυτική Έκθεση

**της συγκριτικής μελέτης των νέων Προγραμμάτων Σπουδών
για τα Θρησκευτικά,**

**που εκπονήθηκε από την Ερευνητική Ομάδα του
Εργαστηρίου Παιδαγωγικής – Χριστιανικής Παιδαγωγικής του
Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας της
Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ, μετά από αίτημα της Πανελληνίου
Ενώσεως Θεολόγων**

Αποτύπωση και αποτίμηση των αλλαγών:

- 1. Στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο (ΦΕΚ 2104/τ. Β΄/19 Ιουνίου 2017) σε σχέση με το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών (ΦΕΚ 2920/τ. Β΄/13 Σεπτεμβρίου 2016).**
- 2. Στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών Γενικού και Επαγγελματικού Λυκείου (ΦΕΚ 2105/τ. Β΄/19 Ιουνίου 2017) (κ. Γαβρόβλου), σε σχέση με το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών Γενικού Λυκείου (ΦΕΚ 2906/τ. Β΄/13 Σεπτεμβρίου 2016) (κ. Φίλη).**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της παρούσας συγκριτικής μελέτης της ερευνητικής ομάδας του Εργαστηρίου Παιδαγωγικής – Χριστιανικής Παιδαγωγικής του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ, που εκπονήθηκε από 5-04-2018 έως 05-05-2018 αποτέλεσε η επισήμανση των διαφορών των δύο Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Δημοτικό, το Γυμνάσιο και το Λύκειο, τα οποία υπογράφονται από διαφορετικούς Υπουργούς και δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως με χρονική διαφορά εννέα (9) μηνών. Η συγκριτική μελέτη των δύο Προγραμμάτων Σπουδών ακολουθεί τον τρόπο καταγραφής και δημοσίευσής τους στα αντίστοιχα Φύλλα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως.

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε, με την αξιοποίηση της «συγκριτικής» και «ποιοτικής» μεθόδου «Ανάλυσης Περιεχομένου», που αποτελεί μια ιδιαίτερα αξιόπιστη επιστημονική μέθοδο διερευνητικής προσέγγισης και ανάλυσης κειμένων:

1.1. ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Α΄ κύκλος (Γ΄ και Δ΄ τάξεις)

Στον συγκεντρωτικό θεματικό πίνακα, ο οποίος προτάσσεται και στον οποίο παρουσιάζονται σύντομα και σχηματικά οι θεματικές κάθε τάξης στους δύο κύκλους του Δημοτικού και ο απαιτούμενος χρόνος για τη διδασκαλία τους (βλ. σ. 21055). Η συγκριτική μελέτη αυτού του πίνακα με τον αντίστοιχο του προηγούμενου ΠΣ ανέδειξε ότι **δεν υπάρχουν ουσιαστικές αλλαγές, ως προς τη δομή, το περιεχόμενο, τον γενικό σκοπό και τις προσδοκώμενες επάρκειες. Αλλαγή ως προς την διατύπωση** εντοπίζεται στον τίτλο της έβδομης ενότητας της Γ΄ Δημοτικού, ο οποίος **στο νέο ΠΣ γίνεται: 7.**

«Χριστός Ανέστη»: Γιορτάζοντας το χριστιανικό Πάσχα» (βλ. σ. 21055), ενώ στο παλαιό ΠΣ ο τίτλος ήταν: 7. «Γιορτάζοντας το Πάσχα» (βλ. σ. 30866). Ανάλογη αλλαγή, επίσης εντοπίζεται στον τίτλο της δεύτερης ενότητας της Γ΄ τάξης Δημοτικού, ο οποίος στο νέο ΠΣ γίνεται: 2. «Παναγία, η Μητέρα του Χριστού» (σ. 21055), ενώ στο παλαιό ΠΣ ο τίτλος ήταν: 2. «Η Μητέρα του Χριστού» (σ. 30866). Επουσιώδεις και μικρές είναι οι αλλαγές ως προς την κατανομή των πενήντα έξι (56) συνολικά ωρών, οι οποίες προγραμματίζεται να αφιερωθούν στο ΜτΘ της Δ΄ τάξης Δημοτικού.

Καμία τροποποίηση δεν υπάρχει στον συγκεντρωτικό θεματικό πίνακα της Ε΄ και Στ΄ τάξη Δημοτικού μεταξύ των δύο ΠΣ.

Στην περιγραφή του βασικού σκοπού του Α΄ κύκλου (Γ΄ και Δ΄ τάξη Δημοτικού) (βλ. σ. 21056) στο νέο ΠΣ η μοναδική τροποποίηση εντοπίζεται στην πρόταση: «Οι θεματικές ενότητες οργανώνονται πάνω σε σταδιακά διευρυνόμενη επαλληλία, με επίκεντρο την Ορθόδοξη παράδοση και στοιχειώδεις αναφορές στην ευρύτερη Χριστιανική και στις δύο μονοθεϊστικές – αβρααμικές παραδόσεις (τον Ιουδαϊσμό και το Ισλάμ), καθώς και άλλες θρησκείες του κόσμου» η οποία επαναλαμβάνεται με αφαίρεση της αναφοράς στις «...άλλες θρησκείες του κόσμου» (βλ. σ. 21056).

Οι Γενικοί στόχοι της Γ΄ τάξης Δημοτικού επαναλαμβάνονται επακριβώς και στο νέο ΠΣ με μοναδική αλλαγή στη διατύπωση του τέταρτου στόχου την αντικατάσταση του όρου «άλλων θρησκειών» με τον όρο «δύο αβρααμικών θρησκειών» (βλ. σ. 21057).

Στη δεύτερη Θεματική Ενότητα της Γ΄ τάξης Δημοτικού, στην πρώτη στήλη όπου περιγράφονται τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα παρατηρούνται οι εξής αλλαγές: Έχει τροποποιηθεί η διαίρεσή τους, ώστε από έξι που αναφέρονταν στο παλαιό ΠΣ στο νέο ΠΣ αναφέρονται επτά. Στο νέο ΠΣ το τρίτο Προσδοκώμενο Μαθησιακό Αποτέλεσμα έχει αναδιατυπωθεί σε δύο ξεχωριστά, αφού αφαιρέθηκαν οι

αναφορές σε «λατρευτικές τελετές», «θρησκευτικές γιορτές» και «άλλες θρησκείες». Η νέα διατύπωση είναι: (ενν. οι μαθητές): «γ) αναγνωρίζουν και κατονομάζουν σύμβολα του Χριστιανισμού, δ) αναγνωρίζουν τα σύμβολα και τα ονόματα του Θεού των αβρααμικών θρησκειών» (βλ. σ. 21060). Επίσης, το όγδοο Προσδοκώμενο Μαθησιακό Αποτέλεσμα, το οποίο αντιστοιχεί στο έβδομο του παλαιού ΠΣ, έχει αναδιατυπωθεί ως εξής: «επιβεβαιώνουν ότι οι θρησκευτικές γιορτές φέρνουν κοντά τους ανθρώπους και τους καλούν να γίνουν καλύτεροι» (βλ. σ. 21060 νέο), ώστε να αφαιρεθεί η φράση: «οι γιορτές σε όλες τις θρησκείες του κόσμου...» (βλ. σ. 30871 παλαιό). Εντούτοις, η αναδιατύπωση αυτή δεν αποκλείει την περίπτωση οι «θρησκευτικές γιορτές» να αφορούν σε όλες τις γνωστές θρησκείες του κόσμου. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι στο έκτο Προσδοκώμενο Μαθησιακό Αποτέλεσμα, όπως ήδη προαναφέρθηκε παρέμεινε η διατύπωση «... όποια κι αν είναι η θρησκεία τους». Από τα παραπάνω προκύπτει ότι **η αφαίρεση των αναφορών σε άλλες θρησκείες πλην των λεγόμενων αβρααμικών είναι είτε σκόπιμα επιδερμική είτε επιπόλαιη. Σε κάθε περίπτωση ο προσανατολισμός του νέου ΠΣ αποδεικνύεται αταλάντευτα πολυθρησκευτικός.**

Τα Βασικά Θέματα της ενότητας που αναφέρονται στη δεύτερη στήλη έχουν αναδομηθεί (βλ. σ. 30871). Η βασική αλλαγή εντοπίζεται στο γεγονός της αφαίρεσης οποιασδήποτε αναφοράς σε άλλες θρησκείες, εκτός των λεγόμενων αβρααμικών (βλ ενδεικτικά, «III. Αναγνωρίζοντας σύμβολα του Θεού: ii. από τις άλλες θρησκείες ... η ινδουιστική σβάστικα, το γιν και το γιανγκ, ο λωτός, ο τροχός»).

Από τις Ενδεικτικές δραστηριότητες, όπως περιγράφονται στην τρίτη στήλη (σ. 30871), αφαιρέθηκαν οι αναφορές στις άλλες θρησκείες του κόσμου: βλ. ενδεικτικά στο Γ. 2. «κατασκευή πόστερ με τα σύμβολα των θρησκειών [του κόσμου]». Επίσης, στο Γ. 4. του παλαιού ΠΣ αφαιρέθηκε εντελώς «~~Οι μαθητές συλλέγουν σύμβολα από άλλες~~

~~θρησκείες: ο τροχός της ζωής. Μάνταλα (Ινδοϊσμός), γιν και μιανγκ (Ταοϊσμός) κ.ά. ...».~~

Στην τρίτη Θεματική Ενότητα της Γ΄ τάξης Δημοτικού στην τρίτη στήλη που περιλαμβάνει τις Ενδεικτικές Δραστηριότητες έχει αφαιρεθεί δεύτερη του ΠΣ Φίλη, η οποία αναφερόταν σε άλλες θρησκείες και είχε ως εξής: «*διαμόρφωση ενός Κουτιού Υλικού (ένα για κάθε θρησκεία) όπου θα βάζουν ζωγραφιές και κατασκευές συμβόλων, αντικειμένων κ.ά.*» (βλ. σ. 30872). Οι υπόλοιπες Ενδεικτικές Δραστηριότητες παραμένουν αμετάβλητες στο νέο ΠΣ.

Στην Τέταρτη Θεματική Ενότητα της Γ΄ τάξης Δημοτικού στη δεύτερη στήλη με τα Βασικά Θέματα αφαιρέθηκε υποενότητα με τίτλο: «*IV. Η Γέννηση του Ιησού στο Κοράνι. Σούρα Μαριάμ 19,33-34*».

Ο τίτλος «Γιορτάζοντας το χριστιανικό Πάσχα» (βλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30877) έχει τροποποιηθεί ως εξής: «**«Χριστός Ανέστη»: Γιορτάζοντας το χριστιανικό Πάσχα»** (βλ. ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21066).

Στην όγδοη θεματική ενότητα, πέρα από τις ελάχιστες αλλαγές όρων (λ.χ. ο όρος «κτίση» αντικαθίσταται στο νέο ΠΣ με τον όρο «πλάση»), το έκτο από τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα της πρώτης στήλης έχει τροποποιηθεί, ώστε να μην υπάρχει η αναφορά σε άλλες θρησκείες, ως εξής: «*επισημαίνουν στοιχεία της φύσης στη λατρεία του Χριστιανισμού και άλλων θρησκειών*» (Πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30880 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21068).

Οι αναφορές στον δεύτερο, τον τρίτο, τον έκτο και τον έβδομο από τους Γενικούς στόχους της Δ΄ τάξης Δημοτικού σε άλλες θρησκείες έχουν αντικατασταθεί από αναφορές σε αβρααμικές θρησκείες (βλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30882 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21070). **Εντούτοις, η αναφορά σε άλλες θρησκείες παρέμεινε στον πέμπτο Γενικό στόχο, ο οποίος έχει ως εξής: «να ανακαλύψουν την εξέχουσα θέση της Βίβλου στη ζωή των Χριστιανών και να αναγνωρίσουν την ύπαρξη ιερών κειμένων και σε άλλες θρησκείες».**

Στις Ενδεικτικές Δραστηριότητες, όπως αυτές περιγράφονται στην τρίτη στήλη της πρώτης ενότητας της Δ΄ τάξης Δημοτικού και ειδικότερα από τη Γ΄ 3. διαγράφηκε η επεξήγηση της αναφοράς σε τόπους προσευχής, όπου μεταξύ άλλων αναφέρονταν και οι Παγόδες. Η διατύπωση στα νέα ΠΣ έχει ως εξής: «Οι μαθητές βρίσκουν από το διαδίκτυο και παρουσιάζουν στην τάξη χώρους προσευχής (~~Τζαμιά, Ναιούς, Βωμούς, Παγόδες κ.ά.~~) και εικόνες ανθρώπων που προσεύχονται από όλο τον κόσμο...» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30883 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21071).

Ο τίτλος της δεύτερης ενότητας της Δ΄ τάξης Δημοτικού «*Η Μητέρα του Χριστού*» (βλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30884) έχει τροποποιηθεί ως εξής: *Παναγία, η Μητέρα του Χριστού*» (βλ. ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21072), ώστε να προστεθεί ο όρος «Παναγία». Έχει, επίσης, τροποποιηθεί ο τίτλος του πέμπτου Βασικού Θέματος από τη δεύτερη στήλη με την προσθήκη του ονόματος «Ιησούς», ως εξής: «*V. Ο Ιησούς και η μητέρα του στο Κοράνιο*» (Πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30885 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21073).

Από το τρίτο Προσδοκώμενο Μαθησιακό Αποτέλεσμα της πέμπτης ενότητας της Δ΄ τάξης Δημοτικού, έχει αφαιρεθεί η αναφορά σε άλλες θρησκείες, ως εξής: «*παρουσιάζουν τους θρησκευτικούς προορισμούς των Χριστιανών όλων των ομολογιών, καθώς και πιστών άλλων θρησκειών*» (Πρβλ, ΠΣ Φίλη, σ. 30890 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21078). Επιπλέον, έχει προστεθεί ένα ακόμη Προσδοκώμενο Μαθησιακό Αποτέλεσμα με την εξής διατύπωση: «*παρουσιάζουν τους ιερούς τόπους των Εβραίων και των Μουσουλμάνων*» (βλ. ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21078).

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο τίτλος του πέμπτου Βασικού Θέματος, όπως αυτός διατυπώνεται στη δεύτερη στήλη της πέμπτης διδακτικής ενότητας της Δ΄ τάξης Δημοτικού, παραμένει -παρά την αναφορά του σε θρησκείες του κόσμου- αμετάβλητος. Η διατύπωσή του και στα δύο ΠΣ έχει ως εξής: «*Προσκυνήματα θρησκειών του κόσμου*» (Πρβλ.

ΠΣ Φίλη, σ. 30890 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21078). Εντούτοις, από τις επιμέρους υποενότητες του νέου ΠΣ έχει αφαιρεθεί η Τρίτη του παλαιού, η οποία έχει ως εξής: «Μπενάρης: *Ιερό ταξίδι των Ινδοϊστών στον Γάγγη – νίψεις εξαγνισμού*» (βλ ΠΣ Φίλη, σ. 30891).

Αντίστοιχη ανακολουθία υπάρχει και στην έκτη ενότητα της Δ΄ τάξης Δημοτικού. Ενώ διαφαίνεται η προσπάθεια αφαίρεσης των άλλων θρησκειών του κόσμου, πλην εκείνης των Εβραίων και των Μουσουλμάνων από την Τρίτη και την Τετάρτη Δημοτικού, στην έκτη ενότητα της Δ΄ τάξης Δημοτικού εντοπίζονται αναφορές σε άλλες θρησκείες. Ειδικότερα, ενώ από τα επιμέρους υπό εξέταση θέματα της τρίτης υποενότητας των Βασικών Θεμάτων της έκτης ενότητας έχουν αφαιρεθεί όσα αναφέρονται σε άλλες πλην της εβραϊκής και μουσουλμανικής θρησκείας, δηλαδή οι αναφορές: «~~iii. Βούδας: ο φωτισμένος δάσκαλος, iv. Κομφούκιος, ο φιλόσοφος της Ανατολής και v. Λάο-Τσε, ο γεροδιδάσκαλος~~» (βλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30892). Όμως, ο τίτλος της συγκεκριμένης υποενότητας -με σαφή αναφορά σε άλλες θρησκείες- παραμένει αμετάβλητος και στα δύο Προγράμματα Σπουδών, ως εξής: «*Ιερά πρόσωπα στις θρησκείες του κόσμου*» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30892 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21079). Τέλος, στη στήλη των Βασικών Θεμάτων της έκτης ενότητας της Δ΄ τάξης Δημοτικού έχει προστεθεί μία επιπλέον υποενότητα με τίτλο: «*IV. Σύγχρονοι αγωνιστές για τον συνάνθρωπο, τη δικαιοσύνη, την ειρήνη, το περιβάλλον*» (βλ. ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21079).

Στα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα της έβδομης διδακτικής ενότητας της Δ΄ τάξης Δημοτικού με τίτλο: «*Ιερά βιβλία*», ενώ υπάρχει σαφής αναφορά σε άλλες θρησκείες στο τέταρτο με την εξής διατύπωση: «*δ) εξακριβώνουν ότι όλες οι μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις διαθέτουν ιερά κείμενα*», το πέμπτο διορθώνεται, προκειμένου να αφαιρεθεί η αναφορά σε άλλες θρησκείες: «*ε) επιχειρηματολογούν υπέρ του σεβασμού προς τα ιερά βιβλία*»

Εβραίων και Μουσουλμάνων» (βλ. ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21080). Στο ΠΣ Φίλη η διατύπωση έχει ως εξής: *«επιχειρηματολογούν υπέρ του σεβασμού προς τα ιερά βιβλία των θρησκειών»* (βλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30893).

Β΄ κύκλος (Ε΄ και Στ΄ τάξεις)

Ήδη, από τις διατυπώσεις των Γενικών στόχων της Ε΄ τάξης Δημοτικού, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι όποιες παρεμβάσεις – τροποποιήσεις στις αναφορές στις άλλες θρησκείες πλην των λεγόμενων αβρααμικών περιορίζονται στην Τρίτη και Τετάρτη Δημοτικού, στον πρώτο, δηλαδή κύκλο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Ειδικότερα, στη διατύπωση του έβδομου Γενικού στόχου έχει ως εξής: *«να επισημάνουν (ενν. οι μαθητές) ανθρωπιστικές και ηθικές αξίες στις διδασκαλίες άλλων θρησκειών»* (βλ. ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21084).

Στην πρώτη στήλη των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων της πρώτης ενότητας της Ε΄ τάξης Δημοτικού, η διατύπωση του τρίτου Μαθησιακού Αποτελέσματος διαφοροποιείται ως προς την προσθήκη του όρου *«Χριστός»*. Η νέα, διατύπωση έχει ως εξής: *«αναγνωρίζουν τον Ιησού Χριστό ως διδάσκαλο και εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά που τον καθιστούν μοναδικό διδάσκαλο»* (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30899 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21085). Επιπλέον, το έκτο Προσδοκώμενο Μαθησιακό Αποτέλεσμα αναδιατυπώνεται στο νέο ΠΣ, διατηρώντας όμως την αναφορά στις άλλες θρησκείες. Η νέα διατύπωση έχει ως εξής: *«Εξετάζουν διδασκαλίες άλλων θρησκειών, διαπιστώνουν τις διαφορετικές προσεγγίσεις τους και ανιχνεύουν τη σημασία για τη ζωή των πιστών»* πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30899 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21085).

Ο δεύτερος τίτλος των Βασικών Θεμάτων, όπως αυτά αποτυπώνονται στη δεύτερη στήλη της πρώτης διδακτικής ενότητας της Ε΄ τάξης Δημοτικού, τροποποιείται με την προσθήκη του όρου *«Χριστός»* ως εξής: *«II. Ο Θεάνθρωπος*

Χριστός ως διδάσκαλος, συνοδοιπόρος και οδηγός» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30899 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21085). **Αλλαγή ως προς τη διατύπωση**, χωρίς επίδραση στο νοηματικό περιεχόμενό του διαπιστώνεται και στο τέταρτο, τελευταίο, Βασικό Θέμα προς διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας, το οποίο έχει ως εξής: **«IV. Δάσκαλοι στις θρησκείες του κόσμου»** (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30900 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21086). Οι υπόλοιπες διατυπώσεις στις τρεις στήλες της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας παραμένουν αμετάβλητες.

Ιδιαίτερη αξία έχει το γεγονός ότι στα Προσδοκώμενα Μαθησιακά αποτελέσματα της δεύτερης ενότητας **έχει προστεθεί** ένα επιπλέον, το μοναδικό με αναφορά σε άλλες θρησκείες. Πρόκειται για το πέμπτο Προσδοκώμενο Μαθησιακό Αποτέλεσμα, το οποίο έχει ως εξής: **«V. Εντοπίζουν ανθρωπιστικά χαρακτηριστικά σε κανόνες άλλων θρησκειών»** (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30901 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21087). **Η στήλη των Βασικών Θεμάτων παρέμεινε απaráλλακτη**. Το τέταρτο θέμα με τίτλο: **«IV. Κανόνες σε άλλες θρησκείες»** διατηρείται και στο νέο ΠΣ με την προσθήκη μάλιστα μίας επιπλέον υποενότητας με τον τίτλο: **«ii. Εβραίοι: Αφοσίωση στον Νόμο»** (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30901 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21087).

Παράλληλη μελέτη των θρησκειών εκτός των λεγόμενων αβρααμικών και του Χριστιανισμού προβλέπεται σύμφωνα και με την αλλαγή που εντοπίζεται στη στήλη των Βασικών Θεμάτων της δεύτερης ενότητας της **Ε΄ τάξης Δημοτικού**. Ειδικότερα, **το τρίτο Βασικό Θέμα «III. Συγγνώμη και άφεση στην παράδοση της Εκκλησίας» τροποποιείται διευρυνόμενη ως εξής: «III. Νηστεία και άσκηση στον Χριστιανισμό», προκειμένου να διδαχθεί το θέμα και από την πλευρά των Καθολικών και των Προτεσταντών**. Η νηστεία και η άσκηση στις θρησκείες του κόσμου ακολουθεί ως το πέμπτο διδακτέο θέμα. (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30903 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21089).

Στη συγκεκριμένη ενότητα εντοπίζονται ελάχιστες επιπλέον αλλαγές διατύπωσης, αδιάφορες ως προς το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης.

Η τέταρτη ενότητα της Ε΄ τάξης Δημοτικού παρουσιάζει μία προσθήκη ενός Βασικού Θέματος στη δεύτερη στήλη με τίτλο: «*IV. Τα μηνύματα των Προφητών στη σύγχρονη ζωή*», χωρίς μάλιστα υποδιαιρέσεις και την αφαίρεση δύο τίτλων από την τρίτη στήλη των Ενδεικτικών Δραστηριοτήτων «*Δ. Επισκέψεις/Εκδηλώσεις/Δράσεις*» και «*Ε. Δραστηριότητες, Παιχνίδια και Ασκήσεις από Λογισμικά*», οι οποίες είναι εντελώς τεχνικού χαρακτήρα (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30904 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21090). Μία μόνο προσθήκη υπάρχει σε ολόκληρο τον σχεδιασμό της πέμπτης ενότητας στη στήλη των Βασικών Θεμάτων: «*IV. Το παράδειγμα της ζωής της Εκκλησίας. i. Ισότητα, αλληλεγγύη, κοινοκτημοσύνη*», επίσης ήσσονος σημασίας (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30906 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21091). Δύο νέες προσθήκες εντοπίζονται και στη στήλη των Βασικών Θεμάτων της έκτης ενότητας, οι υποενότητες «*i. Κοσμάς Αιτωλός: Δέκα σχολεία ελληνικά εποίησα, διακόσια διά κοινά γράμματα*» και «*iii. Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος*» (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30907 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21092). Η υπόλοιπη ενότητα παραμένει ίδια. Τέλος, αυτούσια, χωρίς καμία μεταβολή, παραμένει και η έβδομη ενότητα της Ε΄ τάξης Δημοτικού.

Οι Γενικοί Στόχοι της Στ΄ τάξης Δημοτικού παραμένουν εντελώς αμετάβλητοι στο νέο ΠΣ Γαβρόγλου.

Σχεδόν αμετάβλητη παραμένει και η πρώτη διδακτική ενότητα με μία προσθήκη και μία αφαίρεση. Η προσθήκη εντοπίζεται στη δεύτερη στήλη των Βασικών Θεμάτων, χωρίς μάλιστα υποενότητες, η οποία έχει ως εξής: «*III. Διακρίσεις στην εποχή μας*». Η αφαίρεση αφορά στην τρίτη στήλη των Ενδεικτικών Δραστηριοτήτων, από την οποία απουσιάζει στο νέο ΠΣ η τέταρτη με τίτλο: «*IV. Επισκέψεις/Εκδηλώσεις/Δράσεις*» (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30910 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21095).

Μικρές είναι και οι διαφοροποιήσεις της δεύτερης ενότητας της Στ΄ τάξης Δημοτικού. Στο δεύτερο θέμα της στήλης των Βασικών Θεμάτων προστίθεται το εξής: «*iii. Λογγίνος ο Εκατόνταρχος*», καθώς επίσης και ένα πέμπτο διδακτέο Βασικό Θέμα: «*V. Διωγμοί γι' αυτό που είσαι, διωγμοί γι' αυτό που πιστεύεις. i. Σύγχρονοι διωγμοί – Χριστιανοί της Συρίας*» (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30911 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21096). Στην τρίτη στήλη, τέλος, παρατηρείται η αλλαγή διατύπωσης της δεύτερης Βιωματικής Δραστηριότητας, της δεύτερης Ομαοδσυνεργατικής/Διερευνητικής Δραστηριότητας και η αφαίρεση της Ενδεικτικής Δραστηριότητας: «*Δ. Επισκέψεις/Εκδηλώσεις/Δράσεις*» (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30912 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21096).

Στην τέταρτη ενότητα παρατηρούνται ορισμένες αλλαγές όρων, όπως λ.χ. στα Βασικά Θέματα ο όρος «**μεταμορφώνει**» του παλαιού ΠΣ, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τη μεταβολή των τιμών δώρων κατά τη Θ. Λειτουργία αντικαθίσταται στο νέο ΠΣ Γαβρόγλου με τον όρο: «**μεταβάλλει**». Αντίστοιχα, ο όρος: «**τραγούδι**» αντικαθίσταται από τον όρο: «**ύμνος**» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30915 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21099). Εντούτοις, παραμένει η περιγραφή της Θ. Λειτουργίας ως «**δρώμενου**» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30914 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21098). Τέλος, αφαιρέθηκε η τελευταία Ενδεικτική Δραστηριότητα: «*Ε. Δραστηριότητες, Παιχνίδια και Ασκήσεις από Λογισμικά*» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30915 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21098).

Στην πέμπτη ενότητα της Στ΄ τάξης Δημοτικού οι όποιες αλλαγές αφορούν στη διατύπωση και δεν επηρεάζουν το περιεχόμενο ή τη μεθοδολογία της διδακτέας ύλης.

Στην έκτη ενότητα της Στ΄ τάξης Δημοτικού δεν έχει γίνει καμία -ούτε σε επίπεδο διατύπωσης- τροποποίηση των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων. Στη δεύτερη στήλη των Βασικών Θεμάτων, στο θέμα «*I. Ποιος είναι ο γείτονάς μου*» έχει προστεθεί η υποενότητα: «*iii. Σύμβολα και*

ιερά βιβλία θρησκευτών», όπως επίσης και στο θέμα: «IV. Ποιος είναι ο «δικός μας» άνθρωπος;» οι υποενότητες «Προστασία των ξένων: Μια τόσο παλιά εντολή!» και «Από τη Βίβλο: Ιστορία της Ρουθ» και «Ύμνος της Αγάπης του Αποστόλου Παύλου» (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30917-18 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21101). **Στην τρίτη στήλη εντοπίζονται ελάχιστες τροποποιήσεις, οι οποίες δεν μεταβάλλουν τη δομή και το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης.**

Η έβδομη ενότητα τροποποιείται μόνον ως προς το πρώτο θέμα από τα Βασικά Θέματα, με την προσθήκη στη δεύτερη υποενότητα των εξής: «i. Ιεροσόλυμα, ix. Μόσχα, x. Βέροια και xi. Καστοριά» (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30918-19 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21102).

Οι Προσδοκώμενες Επάρκειες των μαθητών στο τέλος του Β΄ Κύκλου παραμένουν στο νέο ΠΣ αυτούσιες, χωρίς την παραμικρή αλλαγή.

1.2. ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Στον συγκεντρωτικό – συνοπτικό πίνακα του νέου Προγράμματος Σπουδών Γυμνασίου δεν υπάρχει καμία αλλαγή μεταξύ των δύο συγκρινόμενων Προγραμμάτων Σπουδών. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και στις επιμέρους ενότητές του, όπως θα εκτεθεί αναλυτικά παρακάτω. Καμία μεταβολή δεν παρατηρείται στον Βασικό Άξονα των Θεματικών Ενοτήτων της Α΄ τάξης Γυμνασίου καθώς επίσης και στους Γενικούς Στόχους της τάξης.

Στην πρώτη ενότητα δεν παρατηρείται καμία αλλαγή, εκτός από εκείνη της αφαίρεσης των ηλεκτρονικών διευθύνσεων, οι οποίες υπήρχαν στις Ενδεικτικές Δραστηριότητες της τρίτης στήλης.

Καμία αλλαγή δεν εντοπίζεται στην δεύτερη ενότητα της Α΄ τάξης Γυμνασίου. Εντούτοις, ενδιαφέρον παρουσιάζουν ως προς το παιδαγωγικό αποτέλεσμα, το οποίο μπορεί να έχουν ορισμένες Ομαδικές/Διερευνητικές Δραστηριότητες, όπως

αποτυπώνονται στην τρίτη στήλη της δεύτερης ενότητας και προτείνεται να εφαρμοστούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας. Οι δραστηριότητες αυτές είναι οι εξής: «10. *Artful Thinking* («βλέπω, ισχυρίζομαι, αναρωτιέμαι» ή «χρώματα, σχήματα, γραμμές»): Από τα Πορτρέτα του Φαγιού στις απαρχές της τέχνης των Βυζαντινών Εικόνων», «12. *Artful Thinking* («βλέπω, ισχυρίζομαι, αναρωτιέμαι» ή «χρώματα, σχήματα, γραμμές»): Ο Χριστός ως Ορφέας ή ως καλός Ποιμένας, ψηφιδωτό από το Μαυσωλείο της Galla Placidia στη Ραβέννα» και «13. *Artful Thinking* («βλέπω, ισχυρίζομαι, αναρωτιέμαι» ή «χρώματα, σχήματα, γραμμές»): Ο Παντοκράτορας της Μονής Δαφνίου και ο Δίας του Φειδία». (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30928 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21111).

Τεχνικού, κυρίως, χαρακτήρα είναι και οι περιορισμένης κλίμακας αλλαγές, οι οποίες παρατηρούνται αποκλειστικά στην τρίτη στήλη της τρίτης ενότητας της Α΄ τάξης Γυμνασίου και οι οποίες αφορούν στην αφαίρεση των ηλεκτρονικών διευθύνσεων ορισμένων Ενδεικτικών Δραστηριοτήτων και στην αφαίρεση των Διαθεματικών Δραστηριοτήτων. Εντύπωση προκαλεί η εκ νέου αναφορά σε «δρώμενα», τα οποία τελούνται στη Θεία Λειτουργία (βλ ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21113).

Καμία αλλαγή δεν υπάρχει στην τέταρτη διδακτική ενότητα της Α΄ τάξης Γυμνασίου, ενώ στην πέμπτη ενότητα εντοπίζονται μία στα Βασικά Θέματα της δεύτερης στήλης και ελάχιστες στις Ενδεικτικές Δραστηριότητες της τρίτης στήλης, οι οποίες αφορούν στη διατύπωση ή στην αφαίρεση των ηλεκτρονικών διευθύνσεων των Ενδεικτικών Δραστηριοτήτων. Στην έκτη διδακτική ενότητα δεν υπάρχει καμία αλλαγή, εκτός από την αφαίρεση ηλεκτρονικής διεύθυνσης μίας από τις Ενδεικτικές Δραστηριότητες.

Τέλος, καμία αλλαγή δεν παρατηρείται σε σχέση με το παλαιό ΠΣ στις Προσδοκώμενες Επάρκειες των μαθητών στο τέλος της τάξης.

Καμία αλλαγή δεν εντοπίζεται και στον Βασικό Άξονα των Θεματικών Ενοτήτων της Β΄ τάξης Γυμνασίου, ενώ μία

προσθήκη διαπιστώνεται στους Γενικούς Στόχους της Τάξης, η οποία έχει ως εξής: «να κατακτήσουν τις απαραίτητες επάρκειες ενός θρησκευτικά εγγράμματος υποκειμένου» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30940 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21122).

Στην πρώτη διδακτική ενότητα της Β΄ τάξης Γυμνασίου δεν υπάρχει καμία αλλαγή στην πρώτη στήλη των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων. Στη δεύτερη στήλη των Βασικών για διδασκαλία Θεμάτων εντοπίζονται δύο επουσιώδεις αλλαγές διατύπωσης και η **αφαίρεση της φράσης «η ζωγραφική του απείρου»** από τη δεύτερη υποενότητα του τρίτου Βασικού Θέματος, η διατύπωση της οποίας διαμορφώνεται στο νέο ΠΣ ως εξής: **«ii. Ισλάμ (από την απαγόρευση του εικονισμού στα αραβουργήματα). Η ζωγραφική του απείρου»** (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30942 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21124).

Καμία αλλαγή δεν παρατηρείται στη δεύτερη διδακτική ενότητα της Β΄ τάξης Γυμνασίου, εκτός από την αφαίρεση των διευθύνσεων των ιστότοπων ορισμένων Ενδεικτικών Δραστηριοτήτων της τρίτης στήλης.

Καμία αλλαγή, επίσης, δεν παρατηρείται σε ολόκληρη την τρίτη ενότητα, εκτός από την προσθήκη του όρου «άνθρωπος» στον πρώτο τίτλο των Βασικών Θεμάτων της Δεύτερης στήλης. Ο τίτλος με την προσθήκη διαμορφώνεται στο νέο ΠΣ ως εξής: **«i. Ο άνθρωπος: «Αυτός ο κόσμος ο μικρός ο μέγας»»**. Η αφαίρεση των διευθύνσεων των ιστότοπων ορισμένων Ενδεικτικών Δραστηριοτήτων της τρίτης στήλης που εντοπίζεται είναι άνευ σημασίας (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30946 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21127).

Εντελώς αυτούσιες παραμένουν η τέταρτη και η πέμπτη διδακτική ενότητα της Β΄ τάξης Γυμνασίου. Στην έκτη διδακτική ενότητα εντοπίζεται μία αλλαγή στη δεύτερη στήλη που αφορά στα Βασικά Θέματα. Η **δεύτερη υποενότητα του πρώτου Βασικού Θέματος δεν τιτλοφορείται: «ii. Νεομάρτυρες»**, αλλά **«ii. Εξισλαμισμός και Νεομάρτυρες»** (πρβλ ΠΣ Φίλη, σ. 30952 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21132). Στις

Ενδεικτικές Δραστηριότητες παρατηρείται η αλλαγή διατύπωσης μίας φράσης και η αφαίρεση των ηλεκτρονικών διευθύνσεων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων.

Τέλος, καμία αλλαγή δεν υπάρχει στις Προσδοκώμενες Επάρκειες των μαθητών στο τέλος της Β΄ τάξης Γυμνασίου.

Καμία αλλαγή δεν διαπιστώνεται στον Βασικό Άξονα των Θεματικών Ενοτήτων ούτε στους Γενικούς Στόχους της Γ΄ τάξης Γυμνασίου. Καμία, επίσης, αλλαγή δεν εντοπίζεται στην πρώτη διδακτική ενότητα, ενώ στη δεύτερη και στην τρίτη η έρευνα αποκαλύπτει την προσθήκη ενός Βασικού Θέματος σε κάθε ενότητα. Ειδικότερα, στη δεύτερη στήλη της δεύτερης ενότητας στο θέμα «*V. Προσπάθειες των θρησκειών για διάλογο και συνύπαρξη*» προστίθεται η υποενότητα «*i. Σεβασμός των θρησκευτικών συμβόλων*» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30961 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21142). Αντίστοιχα, στη δεύτερη στήλη της τρίτης διδακτικής ενότητας στο πρώτο Βασικό Θέμα με τίτλο: «*Μαρτυρία και προσφορά της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο*» προστίθεται η έβδομη υποενότητα: «*vii. Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας)*» (πρβλ. ΠΣ Φίλη, σ. 30962 και ΠΣ Γαβρόγλου, σ. 21143). Στην τέταρτη, την πέμπτη, την έκτη και την έβδομη διδακτική ενότητα της Γ΄ τάξης Γυμνασίου δεν εντοπίζεται καμία αλλαγή, εκτός από ελάχιστες τροποποιήσεις στη διατύπωση ή αφαιρέσεις των διαδικτυακών τόπων συγκεκριμένων Ενδεικτικών Δραστηριοτήτων.

2. ΛΥΚΕΙΟ

1. Στις Αποφάσεις του ΠΣ (κ. Φίλη) αναφέρεται ως Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών Γενικού Λυκείου (βλ. σ. 30695) ενώ στο νέο ΠΣ (κ. Γαβρόγλου) προστίθενται οι λέξεις "και Επαγγελματικού Λυκείου" (βλ. σ. 21155). Προστίθεται, επίσης, σε όλο το κείμενο το θηλυκό φύλο σε όλα τα σημεία που γινόταν αναφορά σε μαθητές και μετατρέπεται σε μαθητές/μαθήτριες ή έφηβος/ έφηβη.

Γίνονται μικρές αλλαγές στη διατύπωση του κειμένου **χωρίς, όμως, να αλλάζει τίποτε σε σχέση με τους Γενικούς σκοπούς, τη Δομή, τις Θεματικές και τις Διδακτικές ενότητες του ΠΣ που υπέγραψε ο κ. Φίλης (βλ. σ.σ. 306956-7), σε σχέση με το ΠΣ που υπέγραψε ο κ. Γαβρόγλου (βλ. σ.σ. 21156-7).**

2. Στον συγκεντρωτικό θεματικό πίνακα, ο οποίος προτάσσεται, παρουσιάζονται σύντομα και σχηματικά οι θεματικές των τριών τάξεων του Λυκείου όπως και ο απαιτούμενος χρόνος για τη διδασκαλία τους (βλ. σ. 21158). Η συγκριτική μελέτη αυτού του πίνακα με τον αντίστοιχο του προηγούμενου ΠΣ του κ. Φίλη (βλ. σ. 30698) ανέδειξε ότι **καμία τροποποίηση δεν υπάρχει στον συγκεντρωτικό θεματικό πίνακα μεταξύ των δύο Προγραμμάτων Σπουδών.**

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

Στην περιγραφή των ειδικών στόχων και των εννοιών της Α' ΛΥΚΕΙΟΥ (βλ. σ. 21159) στο νέο ΠΣ του κ. Γαβρόγλου, σε σύγκριση με το προηγούμενο ΠΣ του κ. Φίλη δεν υπάρχει καμία τροποποίηση.

Στην πρώτη ενότητα **Θ.Ε. 1.: ΑΝΘΡΩΠΟΣ/ΠΡΟΣΩΠΟ**, δεν παρατηρείται καμία σημαντική αλλαγή, εκτός από μικρές αλλαγές στη διατύπωση κάποιων λέξεων (κυρίως στη σύνταξη της πρότασης) οι οποίες υπάρχουν στο Εκπαιδευτικό Υλικό της τρίτης στήλης, οι οποίες όμως δεν αλλάζουν το νόημα της πρότασης (βλ. σ.21160). Καμία αλλαγή δεν εντοπίζεται στις υποενότητες που ακολουθούν.

Στην δεύτερη ενότητα **Θ.Ε. 2.: ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ**, καμία αλλαγή δεν εντοπίζεται σε όλη την ενότητα. Εντούτοις, ενδιαφέρον παρουσιάζει η απαλοιφή της λέξης "αργίας" στη στήλη της Αξιολόγησης στην υποενότητα 2.4.: ΓΙΟΡΤΗ , στο νέο ΠΣ, όπου η πρόταση "Ερμηνεία της **αργίας** και της θεολογικής διάστασης της γιορτής στην Ορθόδοξη Εκκλησία" του ΠΣ του 2016 (βλ. σ. 30706) αντικαθίσταται από την αντίστοιχη

"Ερμηνεία της Θεολογικής διάστασης της γιορτής στην Ορθόδοξη Εκκλησία" στο νέο ΠΣ του 2017 (βλ. σ. 21169).

Στην τρίτη ενότητα **Θ.Ε.3.: ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ**, επίσης, δεν υπάρχουν αλλαγές εκτός από την μετατροπή του αρχικού γράμματος της λέξης "**Ευχαριστία**" του ΠΣ του 2016 (βλ. σ. 30708) σε πεζό "**ευχαριστία**" στο ΠΣ του 2017 (βλ. σ. 21172) στην τρίτη στήλη των Μεθόδων-Δραστηριοτήτων της αντίστοιχης υποενότητας 3.2. Επίσης, στην υποενότητα 3.5: Όρια/Νόμος, στη στήλη: Μέθοδος- Δραστηριότητες, η πρόταση: "**Τα όρια ως παράγοντας ελευθερίας**" του παλαιού ΠΣ (βλ. σ. 30711) αντικαθίσταται με την πρόταση: "**Τα όρια ως δείκτες ελευθερίας στη χριστιανική κοινότητα**" (βλ. σ. 21172) στο νέο ΠΣ του 2017.

Στην τέταρτη ενότητα **Θ.Ε.4.: ΑΞΙΕΣ** δεν υπάρχει καμία αλλαγή εκτός από μια προσθήκη. Στην υποενότητα 4.4: Ισότητα, στην στήλη των Δραστηριοτήτων, η πρόταση: "**Σύγχρονα ζητήματα ισότητας**" του ΠΣ του 2016 (βλ. σ. 30713), αντικαθίσταται από: "**Χριστιανισμός και σύγχρονα ζητήματα ισότητας**" (βλ. σ. 21179) στο νέο ΠΣ 2017.

Στην πέμπτη ενότητα **Θ.Ε.5.: ΚΑΚΟ**, στην υποενότητα 5.4: Φανατισμός, και πάλι στις Δραστηριότητες η πρόταση: "**Εννοιολόγηση του θρησκευτικού φανατισμού**" του ΠΣ του 2016 (βλ. σ. 30717) αντικαθίσταται με την πρόταση: "**Θρησκευτικός φανατισμός**" (βλ. σ. 21184) στο νέο ΠΣ του 2017.

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

Στην περιγραφή των ειδικών στόχων και των εννοιών της Β' ΛΥΚΕΪΟΥ (βλ. σ. 21186) **στο νέο ΠΣ δεν υπάρχει καμία τροποποίηση**

Στην πρώτη ενότητα **Θ.Ε. 1.: ΘΕΟΣ**, στην υποενότητα 1.1.: Αποκάλυψη, έχουμε τις εξής αλλαγές: α) Στη στήλη Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα, «οι μαθητές "**αναγνωρίζουν**" το νόημα που δίνει ο χριστιανισμός στην

Αποκάλυψη του Τριαδικού Θεού» αντικαθίσταται με το «οι μαθητές **"παρουσιάζουν"** το νόημα που δίνει ο χριστιανισμός στην Αποκάλυψη του Τριαδικού Θεού». β) Στη στήλη Αξιολόγηση, η λέξη **"ανάλυση"** των διδασκαλιών των θρησκειών αντικαθίσταται από την **"διατύπωση"** των διδασκαλιών των θρησκειών. Στην ίδια στήλη η λέξη **"Αξιολόγηση"** των θέσεων των πιστών αντικαθίσταται από την **"Αναγνώριση"** των θέσεων των πιστών. γ) Στη στήλη Εκπαιδευτικό Υλικό υπάρχει αλλαγή στη διατύπωση και αφαιρούνται ή μετατοπίζονται στην πρόταση οι λέξεις **"αξιοποίηση"** καθώς και **"στοιχεία και εκπαιδευτικά αντικείμενα"**, χωρίς, όμως, να μεταβάλλεται το νόημα των προτάσεων που τις περιέχουν (βλ. σ.σ. 21187-88) στο ΠΣ του 2017, σε σχέση με αυτές του ΠΣ του 2016 (βλ. σ.σ. 30719-20). Τέλος, στην υποενότητα 1.5: Αθεΐα, στη στήλη των Δραστηριοτήτων, γίνεται αλλαγή διατύπωσης στην πρόταση: **"Οριοθέτηση της έννοιας της αθεΐας ως κοσμοθεωρίας και ως στάσης ζωής"** σε **" Η αθεΐα ως κοσμοθεωρία και ως στάση ζωής"** (βλ. σ. 21192) στο ΠΣ του 2017 σε σχέση με το ΠΣ του 2016 (βλ. σ. 30723)

Στη δεύτερη ενότητα: **Θ.Ε. 2.ΘΡΗΣΚΕΙΑ**, στην υποενότητα 2.2 Ανταμοιβή, γίνεται μια αλλαγή στη διατύπωση. Συγκεκριμένα στην τρίτη στήλη των Δραστηριοτήτων, η πρόταση: **"Προσδοκίες ανταμοιβής στον Χριστιανισμό"** αντικαθίσταται από την αντίστοιχη: **"Ανταμοιβή και Χριστιανισμός"** στο ΠΣ του 2017(βλ. σ. 21194)

Η τρίτη ενότητα **Θ.Ε.: 3. ΚΟΙΝΩΝΙΑ** παραμένει αυτούσια

Στην τέταρτη ενότητα **Θ.Ε.4: ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ**, στην υποενότητα 4.2. Μύθος, στη στήλη Αξιολόγηση γίνεται μια αλλαγή στη διατύπωση της πρότασης από **"Εντοπισμός της σχέσης μύθου και λόγου και της επίδρασής της στη θρησκευτική αλήθεια και πίστη"**, με την αντίστοιχη **"Εντοπισμός και επίδραση της σχέσης μύθου και λόγου στη θρησκευτική αλήθεια και πίστη"** στο ΠΣ του 2017 (βλ. σ. 21204). Επίσης, στην υποενότητα 4.5: Οικουμενικότητα, στα

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα, γίνεται αλλαγή διατύπωσης της πρότασης: **"διακρίνουν τις δυνατότητες συμβολής της οικουμενικότητας σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας στην παγκοσμιοποίηση"** με την αντίστοιχη **"διερευνούν στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον τις δυνατότητες της οικουμενικότητας, σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, προς όφελος των ανθρώπων"**. Στη δεύτερη στήλη, επίσης, της Αξιολόγησης, αλλάζει η πρόταση: **"Συσχέτιση μεταξύ οικουμενικότητας και παγκοσμιοποίησης"** με την: **"Αξιολόγηση των δυνατοτήτων της οικουμενικότητας, σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, προς όφελος των ανθρώπων"** στο ΠΣ του κ. Γαβρόγλου(βλ. σ. 21207).

Η πέμπτη ενότητα **Θ.Ε. 5.: ΗΘΙΚΗ** παραμένει αυτούσια

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Στην περιγραφή των ειδικών στόχων και των εννοιών της Γ' ΛΥΚΕΪΟΥ (βλ. σ. 21213) **στο νέο ΠΣ του 2017 δεν υπάρχει καμία τροποποίηση**

Στην πρώτη ενότητα **Θ.Ε.1.: ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ**, στην υποενότητα 1.1: Επιστήμη, στη στήλη Εκπαιδευτικό Υλικό, υπάρχει αλλαγή στη διατύπωση και αφαιρούνται ή μετατοπίζονται στην πρόταση οι λέξεις: **"αξιοποίηση"** καθώς και **"στοιχεία και εκπαιδευτικά αντικείμενα"**, χωρίς όμως να μεταβάλλεται το νόημα των προτάσεων που τις περιέχουν (βλ. σ.σ. 21214-15) στο ΠΣ του κ. Γαβρόγλου, σε σχέση με αυτές του ΠΣ του κ. Φίλη (βλ. σ.σ. 30739-40)

Η δεύτερη ενότητα **Θ.Ε. 2.: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ** παραμένει αυτούσια

Η τρίτη ενότητα **Θ.Ε. 3.: ΟΡΑΜΑ** παραμένει, επίσης, ως έχει

